КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.982
DOI 10.32782/2523-4269-2024-86-72-77

Градун Світлана Анатоліївна,
капітан поліції, ад'юнкт ІІІ курсу
(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-3153-3865

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

У статті розглянуто типовий устрій і принцип дії сучасного поліграфа, проаналізовано види його використання у діяльності Національної поліції України. Встановлено, що поліграф може застосовуватися у позапроцесуальному виді (поза кримінальним провадженням) та у процесуальному (проведення експертизи). Підкреслюється, що застосування поліграфа у кримінальному провадженні можливе (має сенс для доказування) лише у формі психологічної експертизи із застосуванням поліграфа. Розглянуто проблемні питання щодо визначення місця висновку експерта серед інших джерел доказів у кримінальному провадженні. Сформовано висновок, що, зважаючи на складність даної експертизи з використанням поліграфа, ймовірнісний характер її висновків і проблематичність їх використання в доказуванні, потрібно у кожному конкретному випадку визначитися з обґрунтованістю і доцільністю її проведення.
Ключові слова: *доказування, дослідження, експерт, поліграф, психологічна експертиза, тестування.*

Постановка проблеми. Впродовж останніх кількох десятиріч в Україні триває процес Європейської інтеграції, підставою якого вважається підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 30 листопада 2023 року [1]. Курс на євроінтеграцію є свідомим вибором України, її громадян. У той же час це тягне висування до України вимог щодо проведення реформ, зокрема відповідності системи національного законодавства міжнародним стандартам.

На сьогодні правова система України стрімко змінюється, спостерігається імплементація інноваційних методів проведення психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа у різних сферах суспільних відносин, зокрема в правоохоронній діяльності.

В Національній поліції України використання поліграфа регламентується відповідними нормативними актами, що упорядковують правову основу поліграфологічної діяльності, зокрема під час:

– кадрового скринінгу,

– спеціальних (внутрішніх) перевірок і службових розслідувань,

– для розкриття злочинів (у межах оперативно-розшукової діяльності та в ході досудового розслідування).

Проте, якщо перші два напрямки використання поліграфа в Національній поліції України не викликають особливих дискусій, то напрямок, який полягає у використанні інструментальної детекції брехні під час проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій, а також в кримінальній процесуальній діяльності – це досить спірне питання, яке обумовлене відсутністю комплексних досліджень. Саме висвітлення спірних питань використання поліграфа у позапроцесуальному і процесуальному видах, а також формування стосовно цього обґрунтованих пропозицій і складає мету даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти використання поліграфа в кримінальному провадженні знайшли відображення у наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема: А. І. Богатирьова, В. І. Василинчука, В. К. Весельського, А. Ф. Волобуєва, В. І. Галагана, В. А. Журавля, Д. В. Затенацького, І. І. Когутича, О. І. Козаченка, В. С. Кузьмічова, В. К. Лисиченка, О. Р. Малхазова, В. В. Матвійчука, О. І. Мотляха, Т. Р. Морозової, С. І. Ніколаюка, Д. Й. Никифорчука, Ю. Ю. Орлова, М. А. Погорецького, В. В. Поливоди, М .Я. Сегая, Л. Д. Удалової, В. Ю. Шепітька, М. Є. Шумила та інші.

Формування цілей статті (постановка завдання). Ціль статті – на основі аналізу спеціальної літератури

та практичного досвіду розглянути типове улаштування і принцип дії сучасного поліграфа, охарактеризувати сучасні можливості його практичного застосування в Національній поліції України, а також форми проведення психологічних досліджень із застосуванням поліграфа в кримінальній процесуальній діяльності.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні правова система України стрімко змінюється, спостерігається імплементація інноваційних методів проведення психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа в різних сферах суспільних відносин. Утворився і відповідний ринок – виникли комерційні структури, які здійснюють виробництво (імпортування) поліграфів, їх продаж, підготовку фахівців, надання послуг у проведенні поліграфічних досліджень людей на замовлення. Тому необхідність правового врегулювання, зокрема стандартизації цієї галузі набула своєї актуальності.

З 2017 р., згідно з рішенням Національного органу стандартизації ДП «УкрНДНЦ», в Україні набув чинності державний стандарт технічних умов для поліграфів (ДСТУ 8692: 2016 «Поліграфи. Технічні умови»).

Відповідно до п. 22 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про стандартизацію», технічні умови – нормативний документ, що встановлює технічні вимоги, яким повинна відповідати продукція, процес або послуга, та визначає процедури, за допомогою яких може бути встановлені чи дотримані такі вимоги. Доцільно звернути увагу, що згідно ст. 6 цього Закону нормативні документи поділяють залежно від рівня суб'єкта стандартизації що їх приймає на два рівня: 1) національні стандарти та кодекси усталеної практики, прийняті національним органом стандартизації; 2) стандарти, кодекси усталеної практики та технічні умови, прийняті підприємствами, установами та організаціями, що здійснюють стандартизацію [2].

Зауважимо, що існують міжнародні стандарти ASTM щодо різних сфер діяльності поліграфологів, які діють в багатьох розвинених країнах світу. 27 квітня 2017 року між Україною (державне підприємство «Український науково-дослідницький і навчальний центр з питань стандартизації, сертифікації та якості») та ASTM International підписано Меморандум про взаєморозуміння та впровадження позитивного зарубіжного досвіду, зокрема в покращенні якості послуг в різних сферах діяльності держави, включаючи сферу проведення психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа.

Національний стандарт надав визначення терміну «поліграф» (пункт 3.1) вказавши, що поліграф або детектор брехні – це багатоканальна контрольно-вимірювальна система, призначена фіксувати динаміку зміни фізіологічних показників організму людини під час дослідження на визначення його психоемоційного стану у відповідь на пред'явлення за спеціальною методикою певних стимулів і подальше їх відтворення на екрані монітора та збереження й архівування за допомогою пристрою оброблення та відображення інформації, яким можуть бути персональний комп'ютер (планшетний комп'ютер, ноутбук тощо), що серійно виробляються [3].

За процедурою фіксації даних поліграфи поділяють на три основні класи – аналогові, цифрові та ручні.

Залежно від характеру вирішуваних завдань, поліграфи поділяються на переносні, стаціонарні та персонально-комп'ютерні із сенсорним блоком та датчиком знімання інформації. Одночасно, аналогові поліграфи (пір'яні, чорнильні, традиційні), в яких фіксація даних здійснюється на діаграмному папері, поділяються на електронні та механічні. В електронних поліграфах запис даних фіксується на електронному носії, в механічних – на папері.

Цифрові поліграфи поділяються на комп'ютерні (запис даних здійснюється на електронному носії за допомогою персонального комп'ютера) та реалізовані на надвеликих інтегральних схемах (аналізують голос, бувають кишенькові або вбудовані в телефон) [4, с. 33–35].

Також, за складністю комплектації поліграфи поділяють на:

– базові (складаються від одного до трьох провідних датчиків);

– розширені (від двох до майже двох десятків датчиків);

– комбіновані (з використанням додаткової техніки, наприклад відеокамери та ін.)

За способом передачі інформації від досліджуваного до комп'ютерного поліграфа (фіксації датчиками) поліграфи поділяють на: контактні, безконтактні та комбіновані.

Контактні поліграфи фіксують фізіологічні процеси людини під час опитування шляхом прикріплених безпосередньо до її тіла датчиків в процесі тестування. Сучасні контактні поліграфи обладнанні такими каналами збирання інформації: грудне дихання (верхнє), діафрагмальне дихання (нижнє, або черевне), серцево-судинної активності: артеріальний тиск та/або пульсу, фотоплетизмограма (реєстрація кровонаповнення периферичних органів фотоелектричним методом), шкірно-гальванічна реакція, рухома активність (тремор), мікрофон і можуть зафіксовувати близько 50-ти фізіологічних параметрів.

Безконтактні поліграфи реєструють фізіологічні параметри обстежуваного без фізичного контакту з тілом. Поліграфи такого виду застосовують наступні типові канали збору інформації: аудіоактивність (голосові поліграфи, або аналізатори стресу за голосом), реєстрація плетизмограми досліджуваного за допомогою інфрачервоних датчиків, дистанційне знімання інформації біополів: вібрації, тепла.

Комбіновані поліграфи поєднують в собі контактні та безконтактні канали збирання інформації та набувають все більшої популярності у використанні.

Отже, сучасний комп'ютерний поліграф складається з трьох обов'язкових компонентів:

– апаратна частина, яка складається з комп'ютера, датчиків для зняття фізіологічних параметрів досліджуваної особи, сенсорного блока, призначеного для посилення аналогових сигналів, знятих датчиками та перетворення їх на цифрові, здійснення обміну даними з комп'ютером;

– операційна частина, як складова спеціалізованої комп'ютерної програми, що забезпечує оператору поліграфа представлення і зберігання психофізіологічних даних, а також зручність роботи з комп'ютерним поліграфом;

– системна частина, що здійснює оцінювання даних, шляхом використання комп'ютерної програми, що забезпечує об'єктивний кількісний аналіз психофізіологічних реакцій, зареєстрованих поліграфом [5].

Ключовими ознаками сучасних комп'ютерних поліграфів є:

1) наявність системного блоку з визначною кількістю каналів реєстрації які дають змогу оператору поліграфа більш повно стежити за динамікою зміни

фізіологічних показників організму людини під час дослідження;

2) інтерфейс програмного забезпечення, завдяки якому реалізується обмін даними з комп'ютером. Це змушує купувати комп'ютерний поліграф разом з конкретною моделлю комп'ютера, або дозволяє підключати до персонального комп'ютера, але не нижче певного класу;

3) наявність в операційній системі патентованої та апробованої системи кількісної оцінки зареєстрованих в ході дослідження на поліграфі біосигналів;

4) індивідуальний підхід в розробці опитувальника відповідно до цілей поліграфного дослідження [4, с. 41–46].

Вітчизняний поліграфолог О. І. Мотлях вважає, що поліграф поєднує в собі дві структурні частини, а тому може розглядатися в двох аспектах:

1) як один із різновидів психофізіологічного забезпечення;

2) як комплексна багатоканальна комп'ютерна методика реєстрації змін психофізіологічних реакцій людини у відповідь на пред'явлення їй за спеціальною методикою певних психологічних стимулів, та обґрунтовує призначення поліграфа і характеризує його можливості як технічного приладу. Його будова, технічні характеристики, поєднання з комп'ютерним забезпеченням та можливістю фіксації й опрацювання отриманих від людини даних дають підстави говорити про поліграф як про апаратно-програмний комплекс. Він дозволяє відслідкувати динаміку психофізіологічних реакцій досліджуваної особи через відповідні стимули за рахунок перетворення її фізіологічних показників активності в електричні сигнали, що відображаються у вигляді поліграм.

До апаратно-технічного комплексу поліграфа входять:

– блок реєстрування та оброблення отриманих даних;

– датчики контролю за фізіологічними реакціями організму людини;

– кабелі сполучення, живлення та передавання сигналу до пристрою оброблення та відображення інформації;

– принтер для роздрукування комп'ютерних поліграм.

Кожний із цих складових апаратно-технічного комплексу має власне технічне наповнення для виконання відповідних дій [5].

Таким чином, поліграфолог в процесі тестування оцінює зміну психофізіологічних реакцій організму людини на певні стимули за допомогою поліграфа, який відтворює фізіологічні параметри в електричні сигнали, а ті перетворюються у фізичні величини та відображаються у вигляді поліграм.

Оскільки в України практика використання поліграфів набирає обертів, утворився і відповідний ринок – виникли комерційні структури, які здійснюють виробництво (імпортування) поліграфів, їх продаж, підготовку фахівців. Пропонуються поліграфи українських виробників та існують офіційні дилери світових виробників поліграфів, таких як «Axiton Systems Inc.» та «Lafayette Instrument Company».

На даний час в системі Міністерства внутрішніх справ України успішно застосовують поліграфи українського виробника «Рубікон» та поліграфи американської компанії «Axiton Systems Inc.».

Порівняльний аналіз змісту українського державного стандарту технічних умов для поліграфів (ДСТУ 8692:2016), з американським ASTM E2439 свідчить про те, що між ними немає принципових відмінностей у вимогах щодо устрою та принципів роботи поліграфа за винятком того, що в ДСТУ 8692:2016 всі положення розписні більш детальніше ніж ASTM E2439.

У продовж останніх років практика використання інструментальної детекції в Національній поліції України стає затребуваною та проходить черговий етап встановлення. Так, використання поліграфа регламентується відповідними нормативними актами, що упорядковують правову основу поліграфологічної діяльності [6, с. 10–20], зокрема під час його практичного застосування у позапроцесуальному виді (кадровому скринінгу, спеціальних (внутрішніх) перевірок і службових розслідувань, у межах оперативно-розшукової діяльності) та процесуальному виді (в ході досудового розслідування).

Кадрові скринінги (англ. screen – відсіювати, перевіряти на благонадійність) – перевірки під час відбору кадрів, оцінювання персоналу та своєчасного виявлення його можливої нелояльності. Рентабельність перевірок із застосуванням поліграфа під час прийому на роботу визначається такими факторами: швидкістю отримання точної інформації про респондента, своєчасним виявленням небажаних нахилів у кандидата на службу або фактів біографії, які приховуються цією особою, а також сприяє виявленню фактів порушення встановлених законодавством норм поведінки чи діянь, що завдають шкоди.

Опитування з використанням поліграфа під час проведення кадрових (скринінгових) перевірок дає змогу виявити у кандидата на службу:

– наявність алкогольної чи наркотичної залежності;

– наявність зв'язків із кримінальними структурами;

– факти співпраці з іноземними спецслужбами;

– наявність незареєстрованої зброї, тощо.

Під час **спеціальних (внутрішніх) перевірок і службових розслідувань** опитуваний піддається перевірці на предмет приховування інформації, що становить інтерес для проведеного службового розслідування, в основі якого завжди лежить певна подія (фальсифікація, розголошення службової таємниці, корупційна складова тощо). Поліграфолог визначає причетність конкретних осіб до цієї події та їхню обізнаність про деталі, обставини або ознаки справи, що розслідується.

Правовою підставою застосування поліграфа **у межах оперативно-розшукової діяльності** є Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», відповідно до якого оперативним підрозділам надається право проводити опитування осіб за їхньою згодою (пункт 1 частина 1 стаття 8). Однак згідно з частиною 16 статті 9 цього Закону, для отримання інформації забороняється використовувати технічні засоби, психотропні, хімічні та інші речовини, які можуть пригнічувати волю або завдавати шкоду здоров'ю людей та навколишньому середовищу [7, с. 309]. Це положення ґрунтується на частині 2 статті 28 Конституції України, яка забороняє проведення медичних, наукових чи інших дослідів над людиною без її вільної згоди. Зазначено, що поліграф, який використовується в оперативно-розшуковій діяльності та кримінальному провадженні, не представляє загрози для здоров'я людей та навколишнього середовища і застосовується лише за умови письмової згоди відповідної особи.

У даному контексті залучається фахівець-поліграфолог для проведення психофізіологічного інтерв'ю

з особою з метою отримання криміналістично значущої інформації. Результатом такого процесу є довідка, оформлена спеціалістом, яка містить аналіз отриманих даних. Важливо зауважити, що в контексті даної діяльності результати, отримані за допомогою поліграфа, не мають статусу доказу і спрямовані на виявлення злочинів та осіб, які їх планують або вчиняють.

В ході досудового розслідування. Слідчий і дізнавач при розслідуванні кримінального провадження в рамках кримінального процесуального законодавства самостійно обирають способи і методи збирання доказів. Як зауважує А. Ф. Волобуєв, єдиною формою використання поліграфа в кримінальному провадженні є експертиза [8, с. 108–111]. Порядок використання поліграфу в процесі проведення психологічної експертизи урегульовано Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, а також Науково-методичними рекомендаціями з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [9]. Ці нормативні документи встановлюють особливості процедур призначення та проведення психологічної експертизи, включаючи методи, що використовуються. Один із таких методів – опитування з використанням поліграфа – може бути використаний у рамках цих нормативних актів. Як зазначалося раніше, перевірка на поліграфі допустима лише за наявності письмової згоди суб'єкта опитування.

Проведення психологічної експертизи із застосування поліграфа в кримінальному провадженні можливе на підставі статей 242–244, 322 Кримінального процесуального кодексу України. Потрібно зазначити, що оскільки така спеціальність, як «експерт-поліграфолог» відсутня в реєстрі атестованих судових експертів Міністерства юстиції України, використовує поліграф у судово-психологічних експертизах експерт-психолог, який згідно зі статтею 10 Закону України "Про судову експертизу", повинен мати вищу освіту в галузі психології з освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче спеціаліста та успішно пройти спеціальну підготовку і отримати відповідні кваліфікації судового експерта за спеціальністю «Психологія».

Оскільки проведення судово-психологічної експертизи з використанням комп'ютерного поліграфа вимагає високої технічної компетентності для належного налаштування та ефективного використання пристрою, Волобуєв А. Ф. та Орлова Т. А. вказують на важливість залучення спеціаліста поліграфа або оператора поліграфа. Останній виконує роль технічного асистента експерта, керуючи апаратно-програмним комплексом під час проведення опитування [8, с. 108–111]. Безумовно, такий підхід сприяє забезпеченню більш ефективного використання технічних засобів та максимізує надійність і точність отриманих результатів дослідження.

У результаті психологічного обстеження, проведеного з використанням поліграфа, складається експертний висновок, який повинен відповідати вимогам, викладеним у статтях 101 і 102 Кримінального процесуального кодексу України. До цього висновку додаються результати поліграфічного та психологічного тестування.

За думкою Ю. Ю. Орлова висновок експерта-психолога може бути джерелом доказів у кримінальному провадженні, обґрунтовуючи це, по-перше, тим, що під час судово-психологічної експертизи з використанням поліграфа здобуття доказової інформації відбувається відповідно до сучасних уявлень криміналістичної трасології. По-друге, експертні висновки формуються відповідно до вимог чинного кримінального процесуального законодавства, що забезпечує допустимість і достовірність доказів, здобутих під час вказаної експертизи [10, с. 183]. Проте, аналізуючи судову практику щодо використання комп'ютерного поліграфа у кримінальному провадженні О. Кабанець зазначає, що опитування за допомогою комп'ютерного поліграфа можливе лише в межах проведення судової психологічної експертизи, із метою одержання орієнтовної інформації та його результати не можуть використовуватись у процесі доказування, та самостійного значення не мають, лише у сукупності з іншими доказами [11].

На нашу думку, експертні висновки психологічного обстеження, проведеного за допомогою поліграфа, поки що не мають широкого визнання як самостійного джерела доказів і можуть бути успішно використані лише в контексті комплексного аналізу разом з іншими доказами. Це пояснюється тим, що інформація, отримана через поліграф, є орієнтуючою та суб'єктивно інтерпретованою експертом-психологом із фізіологічних реакцій опитуваного на конкретні запитання, які реєструються у вигляді кривих ліній. Рівень достовірності таких висновків може значно варіюватись.

Таким чином, для всебічного та ефективного розслідування кримінальних проваджень органи досудового розслідування мають розглядати всі можливі методи та засоби, включаючи поліграф як науково-технічний прилад. Однак, при розгляді питання щодо рентабельності проведення психологічної експертизи з використанням поліграфа слід враховувати складність підготовки та проведення таких експертиз, а також ймовірність отримання результатів, оскільки вони можуть мати доказове значення лише у вигляді висновків експерта. Для цього необхідно внести відповідні зміни і доповнення до Закону України «Про судову експертизу» та сформувати єдину методику проведення психологічної експертизи з використанням поліграфа. Також доцільно внести експертів поліграфологів до Державного реєстру атестованих судових експертів чиє кваліфікацію підтверджуватимуть відповідні документи єдиного зразка.

Висновки. Використання поліграфа в діяльності Національній поліції України можливе у позапроцесуальному виді (службові та внутрішні перевірки, кадровий скринінг, в рамках проведення оперативно-розшукової діяльності) та у процесуальному виді (має сенс для доказування лише при проведенні експертизи). Відзначається, що поширене в літературі поняття «психофізіологічна експертиза» є некоректним, оскільки найменування такої експертизи відсутнє у чинних нормативно-правових актах, немає й такої експертної спеціальності. Те ж саме стосується поняття «поліграфолог», як суб'єкта експертного дослідження (відсутність в Державному реєстрі атестованих судових експертів). Чинними нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України використання поліграфа допускається при проведенні психологічної або комплексної психолого-психіатричної експертиз.

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною, з однією сторони, та Європейським союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 30 листопада 2023 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (Дата звернення 04.03.2024 р.).

2. ДОВІДКА про ПРОБЛЕМИ в роботі національного стандарту в Україні – ДСТУ 8692:2016 «Поліграфи. Технічні умови». URL: https://cutt.ly/CFH7XW0 (Дата звернення 23.02.2024 р.).

3. Чебикін О.Я., Косьянова О.Ю. Використання поліграфа та методики емоційної зрілості для оцінки схильності до обману: монографія. Одеса: ТОВ «Лерадрук», 2017. 224 с.

4. Мотлях І. О. Психофізіологічна експертиза з використанням поліграфа як можливе джерело доказів. *Репозитарій Національного авіаційного університету. Наукові статті.* 2013. С. 117–121.

5. Про проведення експерименту щодо використання комп'ютерних поліграфів у діяльності органів внутрішніх справ України : наказ МВС України від 28.08.2001№ 743. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main. (дата звернення: 03.03.2024).

6. Цускірідзе М. С., Одерій О. В., Бурлака В. В. Застосування поліграфування у внутрішньослужбовій діяльності поліцейських та державних службовців: методичні рекомендації. Київ, 2024. 112 с.

7. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII (зі змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 1992. № 22. С. 303.

8. Anatoliy Volobuyev, Tetyana Orlova. Polygraph in criminal proceedings: prospects of use. *Philosophy, economics and law review*. Volume 1, no 2 2021, p. 116–122. URL: http://surl.li/rteos (дата звернення: 03.03.2024).

9. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98 (дата звернення: 03.03.2024).

10. Орлов Ю.Ю. Використання поліграфа під час досудового слідства. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ 2014. № 4. С. 172–186.

11. Кабанець О. Використання комп'ютерного поліграфа (детектора брехні) у кримінальному провадженні через призму судової практики. 28.04.2023. *Офіційний сайт Вищої школи адвокатури НААУ.* URL: https://www.hsa.org.ua/blog/vikoristannia-kompiuternogo-poligrafa-detektora-brexni-u-kriminalnomu-provadzenni-cerez-prizmu-sudovoyi-praktiki (дата звернення: 05.03.2024).

References

1. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniieiu storony, ta Yevropeiskym soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony vid 30 lystopada 2023 roku [The Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand, of November 30, 2023]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (data zvernennia 04.03.2024 r.) [in Ukrainian].

2. DOVIDKA pro PROBLEMY v roboti natsionalnoho standartu v Ukraini – DSTU 8692:2016 «Polihrafy. Tekhnichni umovy» [REFERENCE on PROBLEMS in the work of the national standard in Ukraine – DSTU 8692: 2016 "Polygraphs. Specifications"]. Retrieved from: http://surl.li/cgpeg (Data zvernennia 04.03.2024 r.) [in Ukrainian].

3. Chebykin, O.Ia., & Kosianova, O.Iu. (2007). *Vykorystannia polihrafa ta metodyky emotsiinoi zrilosti dlia otsinky skhylnosti do obmanu* [*The use of polygraph and emotional maturity techniques to assess susceptibility to deception*]. Odesa: TOV «Leradruk» [in Ukrainian].

4. Motliakh, I.O. (2013). Psykhofiziolohichna ekspertyza z vykorystanniam polihrafa yak mozhlyve dzherelo dokaziv [Psychophysiological examination using a polygraph as a possible source of evidence]. *Repozytarii Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Naukovi statti* [in Ukrainian].

5. Pro provedennia eksperymentu shchodo vykorystannia kompiuternykh polihrafiv u diialnosti orhaniv vnutrishnikh sprav Ukrainy : nakaz MVS Ukrainy vid 28.08.2001№ 743 [On conducting an experiment on the use of computerized polygraphs in the activities of the internal affairs bodies of Ukraine: Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine of 28.08.2001 No. 743]. Retrieved from: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main (data zvernennia 04.03.2024 r.) [in Ukrainian].

6. Tsuskiridze, M.S., Oderiy, O.V., & Burlaka, V.V. (2024). *Zastosuvannya polihrafuvannya u vnutrishn'osluzhboviy diyal'nosti politseys'kykh ta derzhavnykh sluzhbovtsiv: metodychni rekomendatsiyi* [*The use of polygraphy in the intra-service activities of police officers and civil servants: methodical recommendations*]. Kyiv [in Ukrainian].

7. Pro operatyvno-rozshukovu diialnist: Zakon Ukrainy vid 18.02.1992 r. № 2135-XII (zi zminamy ta dopovnenniamy) [On operative-search activity: Law of Ukraine of 18.02.1992 № 2135-XII (with changes and additions)]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR).* 1992. № 22. S. 303. [in Ukrainian].

8. Volobuyev, A., & Orlova, T. (2021). *Polygraph in criminal proceedings: prospects of use. Philosophy, economics and law review.* Volume 1, is. 2, p. 116–122. Retrieved from: http://surl.li/rteos (data zvernennia 04.03.2024 r.) [in English].

9. Instruktsiya pro pryznachennya ta provedennya sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen′ ta Naukovo-metodychnykh rekomendatsiy z pytan′ pidhotovky ta pryznachennya sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen′: zatv. nakazom Ministerstva yustytsiyi Ukrayiny vid 08.10.1998 № 53/5 (zi zminamy ta dopovnennyamy [Instructions on the appointment and conduct of forensic examinations and expert studies and Scientific and methodological recommendations on the preparation and appointment of forensic examinations and expert studies]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98 (data zvernennia 04.03.2024 r.) [in Ukrainian].

10. Orlov, Yu.Iu. (2014). Vykorystannia polihrafa pid chas dosudovoho slidstva [Use of polygraph during pre-trial investigation]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*, 4. p. 172–186 [in Ukrainian].

11. Kabanets′, O. (2023). Vykorystannya komp″yuternoho polihrafa (detektora brekhni) u kryminal′nomu provadzhenni cherez pryzmu sudovoyi praktyky [The use of a computer polygraph (lie detector) in criminal proceedings through the prism of court practice]. 28.04.2023. *Ofitsiynyy sayt Vyshchoyi shkoly advokatury NAAU – The official website of the Higher School of Advocacy of NAAU.* Retrieved from: https://www.hsa.org.ua/blog/vikoristannia-kompiuternogo-poligrafa-detektora-brexni-u-kriminalnomu-provadzenni-cerez-prizmu-sudovoyi-praktiki (data zvernennia 04.03.2024 r.) [in Ukrainian].

Hradun Svitlana,
Police Captain, 3nd-year Postgraduate Student
(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-3153-3865

THE POLYGRAPH AND ITS USES IN THE ACTIVITIES OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE

The article examines the typical structure and principle of operation of a modern polygraph, and analyzes the types of its use in the activities of the National Police of Ukraine. It is established that a polygraph can be used in a non-procedural form (outside criminal proceedings) and in a procedural form (for examination).

It is emphasized that the use of a polygraph in criminal proceedings is possible (makes sense for evidence) only in the form of a psychological examination with the use of a polygraph. The author considers the problematic issues of determining the place of an expert's opinion among other sources of evidence in criminal proceedings.

It is concluded that the concept of "psychophysiological examination", which is common in the literature, is incorrect, since the name of such examination is not mentioned in the current legal acts, and there is no such expert specialty. The same applies to the concept of "polygraph examiner" as a subject of expert research (there is no such person in the State Register of Certified Forensic Experts). The current regulations of the Ministry of Justice of Ukraine allow the use of a polygraph in psychological or comprehensive psychological and psychiatric examinations. Thus, the polygraph can be used in non-procedural and procedural (examination) activities of the National Police of Ukraine.

Key words: *evidence, research, expert, polygraph, psychological examination, psychophysiological examination, testing.*

Надіслано до редколегії 08.03.2024